



Ελληνική Δημοκρατία  
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό  
Ίδρυμα Ηπείρου

# Διαγνωστικές Προσεγγίσεις στη Λογοπαθολογία

## Ενότητα 10: Αξιολόγηση των Διαταραχών Ροής της Ομιλίας

Μελπομένη (Μελίνα) Νησιώτη



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Τμήμα Λογοθεραπείας

## Διαγνωστικές Προσεγγίσεις στη Λογοπαθολογία

Ενότητα 10: Αξιολόγηση των Διαταραχών Ροής της Ομιλίας.

Μελπομένη (Μελίνα) Νησιώτη

M.Sc., Καθηγήτρια Εφαρμογών

Ιωάννινα, 2015



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

# Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.





# Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοιχτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης





# Σκοποί ενότητας

- Αναφορά στην έννοια της καλής ροής ομιλίας η οποία χαρακτηρίζεται από ρυθμική, ομαλή και αβίαστη μετάβαση μεταξύ ήχων, συλλαβών και λέξεων.
- Διαχωρισμός των φυσιολογικών δυσρυθμιών από τις διαταραχές ροής και η αξιολόγηση πολλών παραγόντων ενός ατόμου με τραυλισμό ή βατταρισμό



# Περιεχόμενα ενότητας

- Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών
- Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές
- Ρυθμός Ομιλίας
- Αξιολόγηση Συναισθημάτων και Συμπεριφορών
- Βατταρισμός



# Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών



# Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών (1 από 5)

- Οι δυσροές ή δυσρυθμίες είναι διαταραχές στη ροή της ομιλίας. Σε κάποιο βαθμό, όλοι οι ομιλητές έχουν εμπειρία αυτών των δυσροών ή δυσρυθμιών.
- Είναι φυσιολογικό να επαναλαμβάνεται περιστασιακά ένας ήχος ή λέξη, να πραγματοποιείται μία σύντομη παύση στα μέσα μίας φράσης ή πρότασης, ή να παρεμβάλλονται ήχοι όπως το «εεε» κατά την ομιλία. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)





## Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών (2 από 5)

- Δεν είναι φυσιολογικό αυτές οι συμπεριφορές να παρεμποδίσουν έναν ομιλητή.
- Κατά την αξιολόγηση ενός ατόμου ο λογοπαθολόγος θα πρέπει να εξετάσει εάν είναι μία περίπτωση με διαταραχές ροής ή απλώς αποτελεί μία περίπτωση φυσιολογικής δυσροής ή δυσρυθμίας. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)



# Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών (3 από 5)

- Ο δείκτης δυσροής αναφέρεται στο ποσοστό της δυσχερούς ομιλίας στα δείγματα ομιλίας.
- Οι δείκτες διαταραχής της ροής θα πρέπει να καθορίζονται σε πολλαπλά και ποικίλα περιβάλλοντα, μετά από διαφορετικά ερεθίσματα πρόκλησης (ανάγνωση, αυθόρμητη ομιλία) και σε περισσότερες από μία συνεδρίες αξιολόγησης. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)



# Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών (4 από 5)

- Ο συνολικός δείκτης δυσροής αντανακλά όλες τις δυσχέρειες που παράγονται από τον εξεταζόμενο. Για παράδειγμα, σκεφτείτε ένα δείγμα 500 λέξεων με τον ακόλουθο αριθμό δυσροών/δυσρυθμιών:

75 επαναλήψεις

50 παύσεις

25 επιμηκύνσεις ήχων

150 συνολικές δυσρυθμίες



# Δείκτες Διαταραχών Ροής/Δυσρυθμιών (5 από 5)

- Για να υπολογίσετε τον Δείκτη Συνολικής Δυσχέρειας:
  1. Μετρήστε το συνολικό αριθμό λέξεων στο δείγμα ομιλίας (500 στο παράδειγμα).
  2. Μετρήστε το συνολικό αριθμό δυσρυθμιών (150).
  3. Διαιρέστε το σύνολο των δυσρυθμιών με το σύνολο των λέξεων. Στο παράδειγμα μας:  $150 \div 500 = 0,30$ .
  4. Μετατρέψτε το σε ποσοστό:  $0,30 = 30\%$  είναι ο Συνολικός Δείκτης Δυσροής.



# Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές



## Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (1 από )

- Άτομα που τραυλίζουν, συχνά αναπτύσσουν συμπληρωματικές συμπεριφορές (επίσης γνωστές ως δευτερογενείς συμπεριφορές), σε απάντηση, ή πρόβλεψη των επεισοδίων τραυλισμού.
- Αυτές οι συμπεριφορές ενισχύονται και υιοθετούνται όταν ο ομιλητής έχει αρχική επιτυχία στο να διαφύγει από μία στιγμή τραυλισμού, να την αναβάλει ή να την ξεπεράσει. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)



## Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (2 από )

- Είναι παρούσες μόνο κατά τη διάρκεια της δυσχερούς ομιλίας, και ο ομιλητής μπορεί να έχει ή να μην έχει αντίληψη αυτών των συμπεριφορών. Αυτές οι συμπεριφορές μπορεί να περιλαμβάνουν:
  - Συνοδές κινητικές συμπεριφορές
  - Φυσιολογικές αποκρίσεις
  - Συμπεριφορές αποφυγής
  - Συμπεριφορές προσμονής (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)

## Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (3 από )

- Οι συνοδές κινητικές συμπεριφορές είναι, ουσιαστικά, κινήσεις του σώματος.
- Αυτές οι ορατές ενδείξεις έντασης εμπλέκουν συνήθως τμήματα του στοματοπροσωπικού μηχανισμού και μπορεί να περιλαμβάνουν ενέργειες όπως το ανοιγόκλειμα των ματιών, το ζάρωμα του μετώπου, το κατσούφιασμα, το στρέβλωμα του στόματος, το κούνημα της κεφαλής, και το τρέμουλο των ρουθουνιών. (Shiple & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)





## Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (4 από )

- Οι συμπεριφορές αποφυγής μπορούν να περιγραφούν σαν πρωταρχικές ή κύριες και δευτερεύουσες. Οι πρωταρχικές αποφυγές αναφέρονται στις προσπάθειες του εξεταζόμενου να αλλάξει τη λεκτική παραγωγή.
- Οι δευτερεύουσες αποφυγές είναι πράξεις που μειώνουν ή τερματίζουν τη λεκτική παραγωγή. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)
- Παραδείγματα πρωταρχικών και δευτερογενών συμπεριφορών αποφυγής παρέχονται παρακάτω:



# Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (5 από )

## Πρωταρχικές αποφυγές

- Εναρκτήριες: χρησιμοποιώντας λέξεις, ήχους, συγκεκριμένες χειρονομίες για να ξεκινήσει η ομιλία.
- Αναβολές: σιωπές (πχ. προσποιούμενοι πως σκέφτονται), ή λεκτικές παύσεις.
- Επαναδοκιμές: επανάληψη μιας ευχερούς παραγωγής για να ‘αποφύγει’ μια λέξη ή φράση που προκαλεί φόβο.
- Περιφράσεις: αντικαταστάσεις ήχων, λέξεων ή φράσεων.
- Αντιπροσμονές: αλλαγή του επικοινωνιακού μηνύματος μιλώντας με προφορά, μιμούμενος της φωνής άλλου ατόμου, ψιθυρίζοντας ή τραγουδώντας.



# Σύνοδες Δευτερεύουσες Συμπεριφορές (6 από )

## Δευτερεύουσες αποφυγές

- Μειώνουν το μήκος της λεκτικής εκφοράς ή δεν μιλούν καθόλου.
- Στηρίζονται στους άλλους για να επικοινωνήσουν γι' αυτούς.
- Η προσμονή είναι η προσδοκία μιας δυσχέρειας πριν αυτή πραγματωθεί και αφορά σε ήχους, λέξεις, άτομα ή συγκεκριμένες καταστάσεις.
- Κάποια άτομα ανταποκρίνονται στην προσμονή με το να 'υπερπηδούν' τη διαταραχή της ροής. Άλλα ανταποκρίνονται με συμπεριφορές αποφυγής.



ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ



ανοιτά μαθήματα  
opencourses

# Ρυθμός Ομιλίας



# Ρυθμός Ομιλίας (1 από 2)

- Στην ενότητα 6, παρέχονται συγκεκριμένες διαδικασίες για την αξιολόγηση του ρυθμού ομιλίας, η οποία αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της εκτίμησης του τραυλισμού (Shiple & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996). Καθορίστε:
  - Το συνολικό ρυθμό συμπεριλαμβάνοντας τις όποιες δυσχέρειες στη ροή, ή
  - Το ρυθμό ομιλίας (εξαιρώντας τις δυσκολίες ροής)



## Ρυθμός Ομιλίας (2 από 2)

- Αυτές οι δυο μετρήσεις συχνά παράγουν πολύ διαφορετικά αποτελέσματα.
- Για παράδειγμα, ένα άτομο που τραυλίζει μπορεί να παράγει μόνο μερικές λέξεις το λεπτό όταν μετριοούνται και τα τμήματα ομιλίας που έχει ομαλή ροή αλλά και αυτά με δυσχέρειες.
- Αλλά, αν αναλυθούν μόνο τα τμήματα της ρέουσας ομιλίας, το ίδιο το άτομο μπορεί να επιδείξει έναν αυξημένο ρυθμό ομιλίας. (Shipley & McAfee, 2009)



# Αξιολόγηση Συναισθημάτων και Συμπεριφορών



# Αξιολόγηση Συναισθημάτων & Συμπεριφορών (1 από 5)

- Ο τραυλισμός είναι μια διαταραχή που μπορεί να δημιουργήσει συναισθήματα μελαγχολίας, θυμού, ενοχής, άγχους, φοβίας, αποτυχίας ή και απογοήτευσης.
- Το αποτέλεσμα είναι πως το άτομο αυτό πολύ πιθανά να παρουσιάσει ποικίλα αρνητικά συναισθήματα και συμπεριφορές. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)





# Αξιολόγηση Συναισθημάτων & Συμπεριφορών (2 από 5)

- Ο Erickson (1969) ανέπτυξε την S- Scale (κλίμακα τραυλισμού), μια κλίμακα με 39 ερωτήσεις που χρησιμοποιείται για να αξιολογήσει τις συμπεριφορές των ατόμων που τραυλίζουν σε ποικίλες επικοινωνιακές συνθήκες.



# Αξιολόγηση Συναισθημάτων & Συμπεριφορών (3 από 5)

- Αυτή η κλίμακα αργότερα μετατράπηκε από τους Andrews και Culter (1974) σε μια κλίμακα 24 ερωτήσεων για να μπορεί να επαναχορηγηθεί ώστε να εκτιμηθεί η όποια πιθανή βελτίωση.
- Ερευνητές αναφέρουν αντικρουόμενα αποτελέσματα από μελέτες της Κλίμακας S (S-Scale) και της τροποποιημένης μορφής της.



# Αξιολόγηση Συναισθημάτων & Συμπεριφορών (4 από 5)

- Μια κριτική είναι ότι αυτά τα στοιχεία δεν εμφανίζονται αποκλειστικά σε αυτούς που τραυλίζουν και για αυτό δεν μπορούν απόλυτα να αποτελέσουν διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά ανάμεσα στα άτομα με φυσιολογική ροή και διαταραγμένη ροή. (Bloodstein & Bernstein, 2008; Curlee, 2007).
- Παρόλα αυτά, άτομα που τραυλίζουν απαντούν «σωστό» σε δεδομένα της κλίμακας πιο συχνά από άτομα που δεν τραυλίζουν. (Shipley & McAfee, 2009; Haynes, & Pindzola, 2004; Hegde, 1996)



# Αξιολόγηση Συναισθημάτων & Συμπεριφορών (5 από 5)

- Με βάση την εργασία Bray και άλλων (2003), χρησιμοποιήθηκε ένα φυλλάδιο παρόμοιο με την *Τροποποιημένη Κλίμακα-S* με στόχο τη συλλογή στοιχείων για τις αντιλήψεις ατόμων εφηβικής ηλικίας.



ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ



ανοιτά μαθήματα  
opencourses

# Βατταρισμός



# Βατταρισμός (1 από 7)

- Ο βατταρισμός είναι μια διαταραχή ροής που συχνά συνυπάρχει με τον τραυλισμό, αλλά μπορεί επίσης να είναι παρούσα από μόνη της. (Bloodstein & Bernstein, 2008; Curlee, 2007; Ward, 2006; Guitar, 2005; Wingate, 2001).
- Τα χαρακτηριστικά του βατταρισμού είναι τα εξής:
  - Γρήγορος ρυθμός ομιλίας, ο οποίος επηρεάζει αρνητικά άλλες πτυχές της επικοινωνίας



## Βατταρισμός (2 από 7)

- Πολλαπλές και «ιδιόρρυθμες» δυσρυθμίες (κυριαρχούν είδη δυσρυθμιών που εμφανίζονται στη «φυσιολογική δυσρυθμία» όπως δισταγμοί, αναθεωρήσεις και επαναλήψεις χωρίς ιδιαίτερη ένταση)
- Συνυπάρχουσες διαταραχές του λόγου ή/και της άρθρωσης
- Αποκλίσεις στη κοινωνική χρήση της γλώσσας (πραγματολογία)
- Μονότονη φωνή
- Ασαφές «μουρμούρισμα» ομιλίας με συχνές παραποιήσεις ήχων και παραλείψεων



## Βατταρισμός (3 από 7)

- Σύμπτυξη συλλαβών με αποτέλεσμα τη παραγωγή ανολοκλήρων λέξεων. Για παράδειγμα, η λέξη «στατιστική» μπορεί να γίνει «στατική», ή το «αυτοκίνητο», «αυτοϊτο»
- Εκφραστικά ολισθήματα («σαρδάμ»), όπου οι ήχοι μεταφέρονται μέσα στη λέξη, φράση ή πρόταση. Για παράδειγμα, «πιάσε τα βιβλία», γίνεται «βιάσε τα βιβλία», ή «μπέρδεψα τη γλώσσα μου» γίνεται «γλώσσεψα τη μπέρδα μου»
- Διάσπαση προσοχής, ανησυχία, και υπερκινητικότητα





## Βατταρισμός (4 από 7)

- Παρουσία λαθών στο συνεχή λόγο που είναι λιγότερο εμφανή ή δεν ανευρίσκονται κατά τη διάρκεια δοκιμασίας άρθρωσης μεμονωμένων λέξεων ή κατά τη διάρκεια πιο αργής παραγωγής τμημάτων ομιλίας
- Έλλειψη συνειδητοποίησης της διαταραχής και σχεδόν μηδαμινές ικανότητες αυτοδιόρθωσης, τουλάχιστον αρχικά.
- Κακό γραφικό χαρακτήρα
- Φτωχή οργάνωση σκέψης και έκφρασης
- Έλλειψη ρυθμού ή μουσικής ικανότητας



# Βατταρισμός (5 από 7)

## Διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά τραυλισμού και βατταρισμού

<i>Τραυλισμός</i>	<i>Βατταρισμός</i>
Το άτομο έχει επίγνωση της διαταραχής του.	Το άτομο δεν έχει επίγνωση της διαταραχής του.
Οι δυσρυθμίες αυξάνονται όσο το άτομο συγκεντρώνεται στο να έχει καλή ροή.	Η ομιλία γίνεται πιο ευχερής όσο το άτομο επικεντρώνεται σε αυτή.
Η αυθόρμητη ομιλία μπορεί να είναι ομαλότερη από ό,τι είναι η κατευθυνόμενη ομιλία ή η ομιλία κατά τη προφορική ανάγνωση.	Η αυθόρμητη ομιλία μπορεί να είναι πιο δυσχερής από ό,τι είναι η κατευθυνόμενη ομιλία ή η ομιλία κατά τη προφορική ανάγνωση.
Η ομιλία είναι συνήθως πιο δυσχερής μπροστά σε ξένους.	Η ομιλία είναι συνήθως πιο ευχερής μπροστά σε ξένους.



# Βατταρισμός (6 από 7)

## Διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά τραυλισμού και βατταρισμού

<i>Τραυλισμός</i>	<i>Βατταρισμός</i>
Το άτομο μπορεί να δυσκολεύεται περισσότερο σε πιο σύντομες λεκτικές παραγωγές.	Το άτομο πιθανά να ελέγχει καλύτερα την ροή του σε πιο σύντομες λεκτικές παραγωγές.
Οι δομημένες λεκτικές επαναδοκιμές πιθανά να μην οδηγήσουν σε βελτιωμένη ροή.	Οι δομημένες λεκτικές επαναδοκιμές πιθανά να οδηγήσουν σε βελτιωμένη ροή.
Υπάρχουν περισσότερες επαναλήψεις ήχων και συλλαβών.	Λιγότερες επαναλήψεις ήχων και συλλαβών είναι παρούσες.

# Βατταρισμός (7 από 7)

## Διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά τραυλισμού και βατταρισμού

<i>Τραυλισμός</i>	<i>Βατταρισμός</i>
Σπάνια υπάρχουν γλωσσικές προεκτάσεις.	Είναι υπαρκτά τα γλωσσικά προβλήματα (π.χ. δυσκολία σχηματισμού συνεκτικών προτάσεων, ανολοκλήρωτες προτάσεις, μειωμένη γλωσσική πολυπλοκότητα, κ.λπ).
Ο ρυθμός ομιλίας μπορεί να είναι πιο αργός ή φυσιολογικός όταν παραλείπονται οι δυσρυθμίες/δυσροές από τη μέτρηση ρυθμού.	Ο ρυθμός ομιλίας είναι συχνά ακανόνιστος ή γρήγορος. Εκδηλώνονται κυρίως «εκρήξεις» γρήγορου ρυθμού κατά τη διάρκεια της συνδεδεμένης ομιλίας.
Λιγότερα αρθρωτικά λάθη είναι παρόντα.	Πολλαπλά αρθρωτικά λάθη μπορούν να παρατηρηθούν.



# Βιβλιογραφία

- Andrews, G., & Cutler, J. (1974). Stuttering therapy: The relation between changes in symptom level and attitudes. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 39(3), 312-319.
- Bray, M. A., Kehle, T. J., Lawless, K. A., & Theodore, L. A. (2003). The relationship of self-efficacy and depression to stuttering. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 12(4), 425-431.
- Bloodstein, O. and Bernstein Rather, N. (2008). *A handbook on stuttering (6th ed.)*. Clifton Park, NY: Delmar Cengage Learning.
- Curlee, R. F. (2007). *Stuttering and related disorders of fluency (3rd ed.)*. New York: Thieme.
- Erickson, R. L. (1969). Assessing communication attitudes among stutterers. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 12(4), 711-724.
- Guitar, B. E (2005). *Stuttering: An integrate approach to its nature and treatment (3rd ed.)*. Baltimore: Lippincott, Williams & Wilkins.
- Haynes, W.O., & Pindzola, R.H. (2004). *Diagnosis and evaluation in speech pathology*. Boston: Allyn & Bacon
- Hegde, M. N. (1996). *Pocket-Guide to assessment in speech-language pathology*. Singular Publishing Group.
- Shipley, K. G., & McAfee, J. G. (2009). *Assessment in speech-language pathology: A resource manual (4th ed.)*. San Diego, CA: Singular Publishing Group.
- Ward, D. (2006). *Stuttering and cluttering*. London: Psychology Press.
- Wingate, M. E. (2001). *Foundations of stuttering*. Burlington, MA: Elsevier.



# Σημείωμα Αναφοράς

Μελπομένη (Μελίνα) Νησιώτη. (2015). Διαγνωστικές Προσεγγίσεις στην Λογοπαθολογία. ΤΕΙ Ηπείρου. Διαθέσιμο από:  
<http://eclass.teiep.gr/courses/LOGO127/>



# Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>



# Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ταφιάδης Διονύσιος  
Ιωάννινα, 2015



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ







# Σημειώματα



# Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη Δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

# Τέλος Ενότητας



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης